

4. Турій О. В. Окремі аспекти взаємодії організацій громадянського суспільства з органами державної влади як фактор розвитку громадянського суспільства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 18.08.2017. URL: <http://www.dy.navka.com.ua/?op=1&z=1115>.
5. Cas Mudde. The Populist Zeitgeist. *Government & Opposition*. London, 2004. С. 541-563.

*Михайлишина Дарія Станіславівна, економіст,
Центр економічної стратегії*

Як зробити українців менш вразливими до популізму?

Вступ. Популізм стає все актуальнішою проблемою в сучасному світі. За даними Google Trends, цікавість людей по всьому світу до популізму зростає [1], як і кількість людей, що проживають в країнах, де при владі популісти [4]. У лютому-березні 2019 року ми провели соціологічне дослідження, в якому виявили яким є рівень підтримки популізму серед українців, а також чи можливо змінити їхню думку.

Що таке популізм?

Загалом, більшість політологічних джерел визначає популізм як ідею, яка стверджує, що суспільство розділено на «простих людей» та «корумповані еліти» та між цими групами триває боротьба [5]. Однак, як зазначає низка дослідників популізму, Б. Моффіт, автор книги *The Global Rise of Populism* зазначає, що в європейському контексті більшість людей неправильно використовують поняття «популізм» [5].

К. Мадде зазначає, що окрім наукового визначення, існує два загальноприйнятих визначення популізму [2]. Перше визначення, характеризує популізм як занадто спрощений публічний дискурс, який використовує емоційний дискурс та пропонує за прості рішення складним проблемам [2]. Друге визначення каже, що популізм – це прояв опортуністичних політик, які націлені на те, щоб швидко підкупити підтримку населення замість пошуку найкращого вирішення для певної проблеми [2].

Економіст Д. Родрік розділяє популізм на економічний та політичний та визначає економічний популізм як заперечення обмежень в проведенні економічної політики [3]. У своєму дослідженні, ми фокусуємося на економічному популізмі та використовуємо друге визначення, запропоноване К. Мадде.

Який рівень підтримки популістських політик в Україні?

Для виокремлення найбільш актуальних популістських політик в економіці для українського суспільства були визначені наступні критерії:

1) Розповсюдженість серед політиків. Для цього було проведено аналіз програм кандидатів в Президенти на виборах 2019 року та визначено теми, які були згаданими у програмах кандидатів найбільше разів.

2) Актуальність для населення. Для цього було проведено аналіз результатів соціологічних досліджень найбільших українських соціологічних компаній, таких як Соціологічна група «Рейтинг» та Київський міжнародний інститут соціології. Було проаналізовано, які теми на думку респондентів були визначені найбільш важливими для добробуту їхніх родин.

За цими критеріями були вибрані наступні теми: пенсії, доходи, тарифи на газ, ціни, працевлаштування. Для кожної з тем із програм політиків були відібрані обіцянки, які часто зустрічались в програмах політиків та є популістськими згідно з обраним нами визначенням.

Для визначення підтримки та віри у реалістичність для кожної з цих політик було проведено репрезентативне соціологічне опитування 2000 респондентів спільно з міжнародною дослідницькою компанією Kantar TNS в Україні. Результати показують, що

середній рівень підтримки популістських політик становить 84%, а середня кількість тих, хто вважає, що популістські політики є одночасно позитивними та реалістичними становить 59%. Найбільше українці підтримують державне регулювання цін, яке позитивним для добробуту вважають 90%.

Як переконати українців не підтримувати популістську політику?

Для того щоб перевірити, чи можливо змінити думку українців щодо популістської політики та які саме аргументи працюють найкраще, ми додали додаткові питання у вищезгадане соціологічне опитування. Тоді як на початку опитування ми питали респондентів про те, як певні державні політики вплинуть на їх добробут, в середині опитування ми надавали можливість респондентам обрати між двома політиками, одна із яких була популістською за нашим визначенням, а інша ні. Ми бачимо, що наявність двох альтернатив зменшує підтримку популістських політик в середньому з 84% до 54%, а в деяких випадках набагато більше. Наприклад, коли ми питаємо про вплив гарантованого державою працевлаштування на добробут, 87% респондентів вважають, що це позитивно вплине на їх добробут. Але коли ми просимо тих самих респондентів обрати з наступних тез ту, з якою вони погоджуються більше («Гарантоване державою працевлаштування всім громадянам» чи «Кожен має відповідати сам за пошук робочого місця, але держава повинна створити умови для розвитку бізнесу та нових робочих місць»), лише 23% продовжують підтримувати гарантоване працевлаштування. Таким чином, коли людині надається можливість обрати між двома варіантами, вона більш схильна мислити критично та обирати більш реалістичну опцію.

Наші результати також вказують, що апелювання до особистої вигоди при переконуванні працює краще, ніж апеляція до альтруїзму. Розділивши вибірку на дві рівні групи, ми надали кожній з них різну аргументацію проти однієї з популістських реформ з нашого списку (зниження пенсійного віку). Наші результати вказують, що егоїстична мотивація є більш ефективною: при її використанні 54% виступають проти зниження пенсійного віку, порівняно лише з 45% при альтруїстичній мотивації.

Згідно з отриманими результатами, вірогідність зміни думки не залежить від впевненості у своїй точці зору. Так, найбільш поширена зміна точки зору була з відповіді, що популістські реформи точно позитивно вплинуть на добробут до повної згоди з непопулістською реформою у тій же сфері. Наші результати також вказують на те, що найскладніше переконати людей, на яких певна проблема впливає найбільше. Наприклад, люди, які продовжують підтримувати гарантоване працевлаштування як у першому, так і в другому питанні, більш схильні бути жінками, чи жити у невеликих містах чи селах. Цим групам населення складніше знайти роботу через дискримінацію чи нестачу робочих місць.

Висновок. Загалом, переважна більшість українців вважають популістські політики корисними для свого добробуту. Більшість також вважає їх реалістичними до втілення. Однак, наші результати вказують, що велику кількість людей можна переконати шляхом пропонування їм альтернатив та апелювання до особистої вигоди. Разом з тим, людей, для яких певна проблема є більш «наболілою», переконати складніше.

Список використаної літератури:

1. Інтерес з часом до теми "Популізм" [Електронний ресурс] // Google Trends – Режим доступу до ресурсу: https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=%2Fm%2F01d_sm.
2. Mudde C. The populist zeitgeist / Cas Mudde. // Government and opposition. – 2004. – №39. – С. 541–563.
3. Rodrik D. Is Populism Necessarily Bad Economics? / Dani Rodric. // AEA Papers and Proceedings. – 2018. – №108. – С. 196–199.
4. Velasco A. Populism is rooted in politics, not economics [Електронний ресурс] / Andres Velasco // Think Outside ING. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://think.ing.com/opinions/andres->

[velasco-populism-is-rooted-in-politics-not-economics/?fbclid=IwAR2goI2g1c9vUzFmUM40nz0gl4I3vFgiFRZWWY2mKczjc_JA4IprPMTdvNpg.](https://www.bbc.com/news/world-43301423)

5. What is populism, and what does the term actually mean? [Електронний ресурс] // BBC. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/news/world-43301423>.

*Прокопчук Дмитро Віталійович, політичний консультант,
радник віце-спікера, Верховна Рада України*

Концепція садопопулізму в українських реаліях

Професор Єльського університету, історик, дослідник Східної Європи Тімоті Снайдер пропонує концепцію садопопулізму для позначення політики, притаманної олігархічним режимам. До таких режимів від відносить зокрема Російську Федерацію [1. 10:20], але також зазначає, що США набувають ознак подібного режиму за президентства Дональда Трампа.

Відмінності від класичного популізму

Звичайний популізм, за визначенням Сергія Рябова, - «схильність політиків будь-що домагатися визнання (...) піднесення популярності, вдаючись до простих і прийнятних для населення аргументів та пропозицій, уникаючи непопулярних, але необхідних ходів для розв'язання суспільних проблем» [4. 186].

Класичний популізм орієнтований на те, щоби дати людям «прості відповіді» на їхні проблеми, але загалом він не виключає, що ці проблеми справді якоюсь мірою будуть розв'язані. Популіст може обіцяти підвищити пенсії і знизити податки, і він це і зробить – за рахунок, наприклад, зростання державного боргу, що буде проблемою, але вже для наступних поколінь і наступних урядів. Популізм у його класичній формі може бути наслідком некомпетентності, але це в принципі спокуслива стратегія для політиків, оскільки з нею легше обиратися на виборах, ніж з розлогими, детальними викладками планів щодо різних сфер державного управління.

Натомість **садопопулізм**, за визначенням Тімоті Снайдера – це **політика, яка, будучи імплементованою, насправді нашкодить людям, які підтримали особу, що була обрана на посаду завдяки обіцянкам втілити цю політику**. [1. 7:10]

Про що йдеться? Сам Снайдер наводить приклад Трампа і його політики щодо податкових канікул для багатих в США. Ця політика означає, що середній клас і робітники повинні будуть в подальшому тягти на собі більший тягар податкового навантаження. Але справа в тому, що саме робітники Середнього Заходу – це ті, хто найбільше голосував за Трампа. Те саме стосується відмови від Obamacare: бідні, які не могли собі дозволити медичне забезпечення без цієї програми, підтримали Трампа, який обіцяв позбутися цієї програми.

Іншим прикладом може слугувати Brexit, який у Великобританії найбільше підтримали ті робітники і фермери, які найбільше потребували європейських програм і зв'язку з ринку Євросоюзу, щоб зберегти свої робочі місця.

Звичайно, прикладом може бути і Росія, де регулярно на законодавчому рівні ухвалюються рішення, що обмежують свободи і можливості росіян, але більшість росіян продовжують підтримувати політику чинної влади.

Садопопулізм, олігархія та політика вічності

Садопопулізм – це політика олігархічних режимів, оскільки для них вона є відповіддю на олігархічну некомпетентність [1. 1:30]: «Якщо ви олігарх, вам дуже важко бути